

Хоружа О. В.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ФОРМУВАННЯ ЕТНОПЕДАГОГІЧНОГО ПОТРЕБОВО-ЦІЛЬОВОГО КОНСТРУКТУ В ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

У статті розглядається проблема активізації мисленнєвої діяльності студентів шляхом формування етнопедагогічного потребово-цільового конструкту.

***Ключові слова:** етнопедагогічний потребово-цільовий конструкт, етнопедагогічне мислення, мотивація, потребовий блок, цільовий блок.*

Характерні особливості етнопедагогічного мислення українського вчителя музики визначаються динамізмом, складністю, нестандартністю фахової діяльності, метою якої є формування духовної культури молодого покоління. Вибір студентом означеної діяльності відбувається шляхом реалізації певної мотивації, яка спонукає його до опанування фаху саме вчителя музики.

Зазначаючи вагому роль мотиваційного фактору щодо музично-педагогічної діяльності студентів, ми виходили з позицій, обґрунтованих Й. Лінгартом щодо мотиваційної констеляції, яка передбачає інтегративну структуру мотивів [1]. Інтегративна структура мотивів розглядається нами в якості єдності потребового і цільового блоків, що утворюють вектор етнопедагогічної спрямованості мисленнєвої діяльності майбутнього вчителя музики. У зв'язку з необхідністю забезпечення означеної єдності блоків ми передбачили утворення психологічного конструкту, відповідального за їх синтез. Спираючись на змістову складову такого конструкту, ми визначаємо його як *етнопедагогічний потребово-цільовий конструкт*.

Дослідження структурних компонентів, функцій етнопедагогічного мислення [3] виявило значущість для успішного формування етнопедагогічного потребово-цільового конструкту низки мотиваційних утворень: інтересу, потреби, установки, готовності щодо набуття етнопедагогічних, етнологічних, етномузичних знань і відповідних умінь. Означені мотиваційні утворення розглядаються нами як такі, що спрямовують на досягнення мети – здобуття фаху вчителя музики з урахуванням найвищого ступеня кваліфікованості. Вони забезпечують усвідомлене позитивне ставлення студентів до навчального матеріалу етнопедагогічного змісту як до інструменту, що наближує означену ціль, тобто надають елементам етнопедагогічного змісту освіти певного

особистісного смислу. Особистісний смисл – “справжнє індивідуалізоване ставлення особистості до навколишнього світу. Особистісний смисл усвідомлюється як “значення – для – мене” засвоєваних людиною безособових знань про світ, включаючих поняття, вміння, дії та вчинки, що здійснюються людьми, соціальні норми, цінності та ідеали” [2, с. 137]. Ефективність засвоєння етнопедагогічних, етнологічних, етномузичних знань і відповідних умінь у процесі фахової підготовки майбутніх учителів музики напряду залежить, на нашу думку, від актуалізації ними особистісних смислів щодо навчального матеріалу етнопедагогічного змісту.

Інструментом актуалізації особистісних смислів щодо засвоєння етнопедагогічних, етномузичних, етнологічних знань є стимулювання в процесі фахової підготовки *стійкого інтересу* як забарвленого позитивними емоціями ставлення до цієї групи знань (група пізнавальних мотивів), до участі у фаховій діяльності саме вчителя музики (група фахово-цілісних мотивів), до взаємовідносин на основі української деонтології, починаючи з відносин, обмежених колом вищого музично-педагогічного навчального закладу, і закінчуючи відносинами, задіяними у суспільних процесах із державотворчими включно. Методична стимуляція інтересу призводить до перманентного розширення кола потреб, пов'язаних із набуттям означеної групи знань і відповідних умінь, потреб щодо вдосконалення фахової діяльності як комплексу етнопедагогічної, педагогічної та музичної діяльності, а також потреб щодо вдосконалення фахових і суспільних взаємовідносин, які поступово набувають ознак особистісного смислу. Сійкість інтересу переборює втомленість і негативні емоції, які можуть виникнути в процесі засвоєння групи народознавчих знань. Сійкий інтерес надає потребовому спонуканню тонічного характеру, яке, в свою чергу, трансформується в особистісну установку на засвоєння комплексу етнопедагогічних, етномузичних і етнологічних знань, внаслідок чого відбувається їх цілеспрямована висока концентрація.

Концентрація полягає у здатності мисленнєвої діяльності майбутнього вчителя музики до цілеспрямованого відбору їх у різних групах навчальних дисциплін, а також до структурування та синтезування, що забезпечує етнопедагогічну спрямованість мисленнєвого процесу на основі особистісно-сислового підґрунтя. Саме ця основа сприяє самостійному віднайденню означених знань як під час вивчення навчальних дисциплін в процесі фахової підготовки, так і поза навчальним процесом: у процесі перегляду телепередач, відвідуванні вистав, концертів, ознайомленні з літературою тощо. Таким чином, актуалізація особистісних смислів

студентів не тільки сприяє перманентному розширенню кола потреб щодо збільшення обсягу етнопедагогічних, етномузичних та етнологічних знань, а і стимулює цілеспрямований самостійний пошук відповідних джерел інформації. Утворення на особистісно-смісловому підґрунті етнопедагогічного вектору мисленнєвої діяльності майбутнього вчителя музики обумовлює позитивні яскраві відчуття, пов'язані з дослідженням і виконанням зразків українського музичного фольклору та класичного мистецтва. Студент відчуває задоволення від прослуховування таких зразків, а також бажає якомога частіше включати їх у свій репертуар у процесі фахової підготовки. Це сприяє активізації оцінних реакцій, що позитивно впливає на розвиток художньо-естетичних потреб і смаків, заохочує до передачі змісту українських музичних фольклорних і класичних творів як слухачам у концертному залі, так і школярам під час шкільних занять.

Актуалізація особистісних смислів щодо майбутньої фахової діяльності вчителя музики сприяє сформованості стану готовності до фахової діяльності з урахуванням найвищого ступеня її якості (група фахово-цілісних мотивів). Особистісно-смістова основа мотивації окреслює мету не просто стати вчителем музики, а стати найкращим, професійним вчителем, творцем духовної культури молодого покоління, який виходить за межі викладання свого предмету, виховує патріотизм, національну гідність, толерантне ставлення у сприйманні культур інших етносів. Готовність до фахової діяльності з урахуванням найвищого ступеню її якості призводить до розуміння необхідності вмотивованого покращення результатів навчально-виховного процесу. Таким чином, актуалізація особистісних смислів підсилює цільовий етнопедагогічний вектор щодо інтенсифікації засвоєння знань і умінь, необхідних для підвищення фаховості майбутнього вчителя музики, продовження традицій національної школи музичної педагогіки, усвідомлення себе представниками української культури на основі таких етнодиференціюючих ознак як мова, музика, звичаї, національний характер.

Значущість особистісно-сміслового підґрунтя для ефективного набуття українознавчих знань полягає в його синтезуючій властивості. Саме особистісний смисл поєднує екстринсивний та інтринсивний фактори мотивації, потреби та цілі в структурі мотиву. Для формування етнопедагогічного потребово-цільового конструкту актуалізація особистісних смислів відіграє роль стрижня, що поєднує потребовий та цільовий блоки у структурі пізнавальних, фахово-цілісних і соціальних мотивів. Адже потребовий блок у вигляді виникнення і усвідомлення потреб

щодо набуття етнопедагогічних, етномузичних, етнологічних знань, а також художньо-естетичних потреб щодо національного фольклорного і класичного мистецтва, розвитку відповідних інтересів, трансформації тонічного потребового спонукання в установку щодо застосування отриманих знань і умінь не існує сам по собі. Він містить певні стадії мотиваційного процесу, підпорядковані конкретній меті набуття фаху вчителя музики з урахуванням найвищого ступеня кваліфікованості.

Таким чином, саме для сформованості особистісної установки на отримання комплексу етнопедагогічних, етномузичних, етнологічних знань, а також їх цілеспрямованої високої концентрації ми вважаємо доцільним утворення етнопедагогічного потребово-цільового конструкту. Означений психологічний конструкт виконує роль основи, базису вектора етнопедагогічної спрямованості мисленнєвої діяльності студентів, включаючи:

– комплексну здатність учителя музики до перманентного продукування кола пізнавальних потреб щодо пошуку, засвоєння і концентрації етнопедагогічних, етномузичних та етнологічних знань;

– перманентне продукування художньо-естетичних потреб щодо прослуховування, сприймання і виконання українського музичного народного та класичного мистецтва;

– активне застосування означених знань і умінь у фаховій діяльності з метою отримання статусу високопрофесійного вчителя музики, що усвідомлює приналежність до свого народу, на основі актуалізації особистісного смислу.

За допомоги сформованого етнопедагогічного потребово-цільового конструкту майбутній вчитель музики отримує можливість розуміння та пояснення процесів фахової підготовки, педагогічної реальності, побудови взаємовідносин з позицій української народної педагогіки. Сформованість потребово-цільового конструкту, з одного боку, завдяки позитивному емоційному супроводженню розвиває творчі якості особистості: фантазію, уяву, інтуїцію, а з другого, вміння логічно мислити, активно відпрацьовуючи механізм мисленнєвих операцій для здійснення концентрації етнопедагогічних знань.

З огляду на вищезазначене, етнопедагогічний потребово-цільовий конструкт здійснює усвідомлену та емоційно виражену орієнтацію:

– на отримання та засвоєння етнопедагогічних, етномузичних, етнологічних знань, що містяться у всіх навчальних дисциплінах, запланованих для засвоєння в процесі фахової підготовки, а також відповідної інформації, яка надходить з наукових, мистецьких та інших

заходів (група пізнавальних мотивів);

– на отримання фаху саме вчителя музики з урахуванням ступеню його найвищої кваліфікованості та адекватного усвідомлення національної приналежності на основі вищезазначених знань і умінь (група фахово-цілісних мотивів), а також необхідності підняття його престижності шляхом реформування та удосконалення системи національної освіти;

– на побудову соціальних та суспільних взаємовідносин згідно з українською деонтологією, на участь у суспільних та державотворчих процесах розбудови незалежної Української держави, на виховання у молодого покоління патріотизму, на корекцію соціо-психічних рис нації.

Створення стратегії щодо методичного забезпечення формування етнопедагогічного потребово-цільового конструкту як запоруки синтезу потребового і цільового блоків у структурі мотиваційного компоненту етнопедагогічно спрямованої мисленнєвої діяльності майбутніх учителів музики вимагає аналізу, відбору, конструювання відповідних форм, методів, засобів, прийомів педагогічного впливу. Здійснення низки експериментальних заходів сприяло виявленню характерних особливостей мотиваційного процесу студентів щодо набуття і засвоєння етнопедагогічних, етнологічних, етномузичних знань. До таких особливостей належать: необізнаність широкого загалу студентства відносно терміну “етнопедагогічне мислення”; практична відсутність знань щодо змісту, засобів і методів української народної педагогіки за наявності позитивної мотивації набуття цих знань і усвідомлення їх користі для успішної фахової діяльності вчителя музики. Отже, методика формування етнопедагогічного потребово-цільового конструкту мала поєднувати як загальнопедагогічні форми і методи педагогічного впливу, чинне місце серед яких займають методи мотивації щодо засвоєння змісту, засобів і методів української народної педагогіки з одночасним відпрацюванням навичок практичного їх застосування на уроках музики і в позаурочній діяльності. Наприклад, для формування етнопедагогічного потребово-цільового конструкту в частині стимулювання тонічного потребового спонукання щодо набуття студентами етнопедагогічних знань відносно виховного потенціалу українського музичного фольклору як провідного засобу етномузичної педагогіки використовується група загальнопедагогічних методів мотивації навчання. Задля підтримання інтересу до музичного фольклору, продукування художньо-естетичних потреб майбутніх учителів музики до слухання і виконання різноманітних його жанрів, ознайомлення із невідомими сторонами української музичної культури застосовуються методи бесіди, евристичної бесіди, заохочення до

самостійного опрацювання літературних та інтернет-джерел. Для поглиблення інтересу, розвитку художньо-естетичних потреб щодо прослуховування і виконання українського музичного народного мистецтва залучаються методи художньої ілюстрації та спільного музикування. Слід зауважити, що безпосереднє виконання фольклорних зразків само по собі є найдієвішим етнопедагогічним засобом. Оскільки формування етнопедагогічної спрямованості мислення на основі утворення етнопедагогічного потребово-цільового конструкту вимагає комплексного формування потребового і цільового блоків у структурі мотиваційного компоненту ЕПМ, то у процесі фахової підготовки студентів має проводитися методична робота з роз'яснення значущості методів і засобів української народної педагогіки для подальшого їх використання під час проходження педагогічної практики в загальноосвітній школі як особливо ефективних у справі музичного, патріотичного виховання підростаючого покоління. Використання методу роз'яснення значущості у поєднанні з методами аналізу і колективного формулювання висновків сприяє формуванню готовності студентів до застосування етнопедагогічних засобів і методів у фаховій діяльності вчителя музики.

Таким чином, основою формування етнопедагогічного потребово-цільового конструкту студентів є *комплексність* загальнопедагогічних форм, методів і засобів у поєднанні з методами і засобами народної педагогіки. Комплексність застосування означених методів і засобів визначається специфікою змісту фахової підготовки майбутніх учителів музики, де чільне місце займає викладання музичних дисциплін творчого спрямування.

З огляду на вищезазначене, можна констатувати, що в результаті актуалізації етнопедагогічного потребово-цільового конструкту на особистісно-смысловій основі відбувається накопичення особистісного етнопедагогічного досвіду вчителя музики, пов'язаного з когнітивними процесами засвоєння етнопедагогічних та етнокультурних цінностей на основі активізації мисленнєвих операцій. Сформованість етнопедагогічного потребово-цільового конструкту сприяє накопиченню критичної маси особистісного етнопедагогічного досвіду майбутнього вчителя музики, що дає змогу зробити об'єктивні цінності української етнопедагогіки його суб'єктивною системою поглядів і переконань.

Використана література:

1. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы : учебное пособие / Евгений Павлович Ильин. – С. Петербург. : Питер. – 2006. – 512 с.

2. Коджаспирова Г. М. Педагогический словарь : для студ. высш. и сред. пед. учеб. заведений. – 2-е изд. / Г. М. Коджаспирова, А. Ю. Коджаспиров. – М. : Изд. Центр “Академия”, 2005. – 176 с.
3. Хоружа О. В. Компонентна структура етнопедагогічного мислення майбутнього вчителя музики / О. В. Хоружа // Науковий часопис національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти: зб. наук. праць / Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції “Гуманістичні орієнтири мистецької освіти” 22-24 квітня 2009 р. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. – Випуск 7(12). – С. 116-122.

ХОРУЖАЯ Е. В. Теория и практика формирования этнопедагогического потребностно-целевого конструкта в процессе профессиональной подготовки будущих учителей музыки.

В статье рассматривается проблема активизации мыслительной деятельности студентов на основе формирования этнопедагогического потребностно-целевого конструкта.

Ключевые слова: *этнопедагогический потребностно-целевой конструкт, этнопедагогическое мышление, мотивация, потребностный блок, целевой блок.*

KHORUZHA O. V. Theory and practice of ethnopedagogical need-target construct in the process of professional training of future music teachers

The problem of intensification of thinking activity of the students through the use of ethnopedagogical need-target construct.

Keywords: *Ethnopedagogical need-target construct, Ethnopedagogical thinking, motivation, needing block, target block.*

**Худзей О. О.
Ужгородський національний університет**

СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЯК МЕТОД ДІАГНОСТИКИ ОБДАРОВАНОСТІ

У статті аналізуються вікові особливості, що притаманні обдарованим дітям та підліткам і на основі цього визначаються особливості спостереження як методу виявлення обдарованості.

Ключові слова: *обдарованість, обдарована дитина, спостереження, вікові особливості*

Зміни, що відбуваються у соціальній, економічній, виробничій сферах Української держави, інформаційно-технологічна революція зумовили потребу суспільства в обдарованих, творчих людях, здатних відповідати вимогам нового часу. Стрімкі зміни у всіх сферах життя поставили перед системою освіти гострі проблеми, від розв'язання яких залежить можливість примноження культурного потенціалу країни. Однією з таких проблем, безсумнівно, є розвиток обдарованих дітей.

Обдаровані діти – це діти, що виявляють загальну чи спеціальну обдарованість (до музики, малювання, техніки тощо). Обдарованість часто визначають за темпами розумового розвитку. Як правило, вважається, що